

קהל עדת ישורון

י ר ו ש ל י ם

שעור מוריני הרב יהודה גנס, פרשת שמיני תשס"ח.

א] חומר איסור מאכלות אסורות

ויקרא (פרק י"א פס' מ"ג, מ"ד) "אל תשקצו את נפשותיכם בכל השרץ השורץ, ולא תטמאו בהם ונטמתם בהם. כי אני ה' אלוקיכם והתקדשתם והייתם קדושים כי קדוש אני, ולא תטמאו את נפשותיכם בכל השרץ הרומש על הארץ".

ופירש רש"י, וז"ל: אל תשקצו באכילתן וכו', אם אתם מטמאין בהם בארץ אף אני מטמא אתכם בעולם הבא ובישיבה של מעלה. כי אני ה' אלוקיכם, כשם שאני קדוש שאני ה' אלוקיכם כך והתקדשתם, קדשו את עצמכם למטה והייתם קדושים לפי שאני אקדש אתכם למעלה ולעולם הבא, עכ"ל.

ויתכן שמקור דברי רש"י הם מהגמ' ביומא (דף לט). שאמרו שם: תנו רבנן אל תטמאו וכו', אדם מטמא עצמו מעט מטמאים אותו הרבה, מלמטה מטמאים אותו מלמעלה, בעולם הזה מטמאים אותו לעולם הבא. תנו רבנן והתקדשתם וכו', אדם מקדש עצמו מעט מקדשין אותו הרבה, מלמטה מקדשין אותו מלמעלה, בעולם הזה מקדשין אותו לעולם הבא, ע"כ.

ולמדים אנו מזה את חומר איסור מאכלות אסורות שעל מי שנזהר מהם נאמר שזוכה לקדושה הרבה למעלה ולעולם הבא, ועל מי שאינו נזהר מהם חלילה נאמר להיפך.

עוד אמרו חז"ל והתקדשתם והייתם קדושים, יכול כמוני ת"ל כי קדוש אני ה', קדושתו למעלה מקדושתכם.

והנה פשוט שאסור להבין את דברי חז"ל כפשוטו "יכול כמוני", וכוונת חז"ל על בחינה מסוימת, מ"מ חזינן את גודל מצות ההמנעות ממאכלות אסורות, שעל ידי זה קס"ד "יכול כמוני".

ב] מאכלות אסורות מטמטמים את הלב

עוד אמרו שם ביומא: תנא דבי רבי ישמעאל, עבירה מטמטמת לבו של אדם (פירש רש"י אוטמת וסותמת אותה מכל חכמה), שנאמר "ולא תטמאו וכו' ונטמאתם בהם, אל תיקרי ונטמאתם אלא ונטמטם, ע"כ.

והנה, אין כוונת חז"ל באמרם אל תיקרי להוציא הפסוק מפשוטו (לומר דלא איירי בטומאה אלא בטמטום הלב), דמיניה וביה דרשו שם לענין טומאה אדם מטמא עצמו וכו' וכנ"ל, אלא דעוד רמז יש בפסוק דונטמאתם הוא טמטום לב, היינו ש"ונטמטם" הוא פירושו של "ונטמאתם", (ועל זה הדרך מצינו בשאר מקומות "אל תקרי בניך אלא בוניך, דבוניך הם בניך, ואכ"מ).

והנה בדוקא אמרו שם חז"ל עבירה מטמטמת לבו של אדם, ולא שכלו של אדם, דאין הכוונה שכשרונו הטבעי נפגע, אלא "מסלקת ממנו הדיעה האמיתית ורוח השכל שהקב"ה נותן לחסידים, והנה הוא נשאר בהמי וחומרי משוקע בגסות העולם הזה" וכלשון המסילת ישרים פרק י"א.

ג] האוכל מאכלות אסורות בהיתר – האם לבו מטמטם

ויש להסתפק באדם האוכל מחמת אונס פיקוח נפש מאכל אסור (כגון שאנסוהו לאכול, או דמחמת חולי שיש בו סכנה מוכרח לאכול), האם גם עליו נאמר שהמאכל מטמטם את לבו, או שרק כשעושה כן באיסור נאמר כן.

קהל עדת ישורון

י ר ו ש ל י ם

וכעין זה יש להסתפק בחולה שאין בו סכנה שהותר לו לאכול מאכלות אסורות שלא כדרך אכילתם, האם יטמטם לבו, או במקבל מאכלות אסורות דרך עירוני באינפוזיה האם הדבר יטמטם את לבו, (וכמובן לא בהכרח שכל נידונים אלו תלויים זה בזה).

ולכאורה מלשון הגמ' ביומא (הנ"ל) שהעבירה מטמטמת לבו, משמע שדוקא כשעושה כן באיסור, ובפרט לפי המתבאר במסילת ישרים שם שכל עבירה מטמטמת לבו של אדם, אלא שהמאכלות אסורות יתרות בזה על שאר האיסורים, "כיון שהם נכנסים בגופו של אדם ממש ונעשים בשר מבשרו".

וכן כתב בשו"ת רב פעלים (ח"ד סוד ישרים סימן ו') שמי שאכל מאכלות אסורות באונס משום שסמך על שוחט שהוחזק לכשר וכדו', לא נאמר עליו כלל ונטמטם, כיון שלא עשה עבירה כלל, יעושה.

(וכעין זה כתב המהר"ל בתפארת ישראל פרק ח', יעושה).

ואולם מדברי הרמ"א (יו"ד סימן פ"א סעיף ז') נראה להיפך, דכתב שם שאשה שאכלה מחמת אונסה מאכלות אסורות לא תניק בנה כי יטמטם לבו ויוולד לו טבע רע, וכן אע"פ שתינוק אוכל נבילות אין ב"ד מצווין להפרישו, אם לא יפרישוהו יזיק לו זה בזקנותו, יעושה ברמ"א ובש"ך. והנה שם איירי שאכלה האם לאונסה, וכ"ש שבנה לא עבר שום איסור ביניקת החלב, ואעפ"כ כתב הרמ"א שהדבר יזיק לו ויגרם לו טבע רע, הרי שנקט שהמאכלות האסורות מטמטמות את הלב אף אם נאכלו בהיתר.

וכדבריו מצינו בשו"ת חת"ס (או"ח סוף סימן ס"ג ע"ש), שכתב שאף קטן שוטה מדינא מותר להכניסו למקום שירפאוהו ויאכילוהו מאכלות אסורות, אולם משום טמטום הלב מוטב שיהיה שוטה כל ימיו, יעושה.

והנה מקור דברי הרמ"א הנ"ל הם מההגהות אשר"י (פ"ב דע"ז), והוכיחו שם כן מדברי הירושלמי חגיגה (פ"ב ה"א, הובאו בתוס' חגיגה טו.), שאלישע בן אבויה ("אחר"), כשאמו היתה מעוברת עברה על פתח בית עבודה זרה והריחה תקרובת עבודה זרה, ונתנו לה לאכול (מחמת פיקוח נפש), ואותו המין נכנס בגופה כארס נחש, ובזקנותו של "אחר" הזיק לו, יעושה. ויש לעיין איך הוכיחו משם, הלא שם לכאורה אכלה באיסור, דבאביזרייהו דעבודה זרה יהרג ואל יעבור (ולכאורה איסור אכילת תקרובת עבודה זרה נחשב אביזרייהו דעבודה זרה).

אלא דלכאורה הדבר תלוי בפלוגתת התוס' והר"ן אם בכה"ג מיקרי אביזרייהו דעבודה זרה, דלתוס' בפסחים, אם כשהיתה אוכלת מאותו המין בהיתר גם היה מועיל לה לא מיקרי אביזרייהו דעבודה זרה, אולם לר"ן גם בכה"ג יהרג ואל יעבור, ושמה ההגהות אשר"י אזלי בשיטת התוס'. ויש לעיין בשיטת הרמ"א, דהלא בסימן קנ"ז (סעיף א') פסק כשיטת הר"ן, וא"כ לכאורה אין ראייה כלל מדברי הירושלמי שמאכלות אסורות שנאכלו בהיתר מזיקים לאוכלם (ולעבור ולתינוק היונק), ואיך פסק לדינא דההגהות אשר"י, וצ"ע.

והנה יש לומר דכל דברי הרמ"א הנ"ל הם במקום שיש קצת "עבירה", כגון באונס די"ל דמיקרי עבירה (עי' אתון דאורייתא), ובפרט במאכלות אסורות, דעיין ברא"ש יומא (פ"ח) בשם המהר"ם מרוטנבורג, דכשחילול שבת נדחה מחמת פיקוח נפש מיקרי הותרה, ואילו במאכלות אסורות (דהוי איסור חפצא) מיקרי דחוייה.

וגם באכילת קטן י"ל דמיקרי עבירה, וכדברי הגמ' בסנהדרין (דף נה) דמיקרי תקלה אלא דרחמנא חס עליה (וע' קה"י יבמות סימן ל"א).

ועדיין אין ראייה דבמקום היתר גמור כגון בעירוני באינפוזיה (שאו לא נקרא שאכל, ולא עבר על האיסור כלל) גם יטמטם הלב.

ובמגילה (דף יג) אמרו: "וישנה ואת נערוותיה" שהאכילה קדלי דחזירי, ע"כ. ופירש רש"י שמתוך שאכלה לאונסה לא נענשה, אולם בתוס' כתבו "ח"ו היא לא היתה אוכלת".

קהל עדת ישורון

ירושלים

ויש לעיין לדברי התוס', דהלא מחמת אונס נישאת לאחשוורוש, ומנלן דמחמת אונס לא אכלה מאכלות אסורות, ועל כרחך כוונתם דמאכלות אסורות שמטמטמים את הלב על כרחך דח"ו לא אכלה, ולא דמי לנישואין לאותו ערל.

ומוכח א"כ מדבריהם כדברי ההגהות אשר"י והרמ"א דאף באונס מטמטם הלב (ובאמת התוס' מוכרחים לומר כן לשיטתם בפסחים הנ"ל), ושמא בזה פליג רש"י וס"ל דאם אין עבירה אין טמטום הלב.